

FAGFELLEVDERT ARTIKKEL

Referanse til artikkelen: Viggo Krüger, Harald Lexander, Tonje Fyhn & Kjetil Klette Bøhler (2024). Musisk medborgerskap – en studie av musikkverksted i forebyggende arbeid for unge. *Fontene forskning*, 17(1), 18-31.

NØKKELOD: FOREBYGGENDE ARBEID, MUSISK MEDBORGERSKAP, MUSIKKTERAPI, MUSIKKVITENSKAP

Viggo Krüger
NORCE Norwegian Research Center AS,
og GAMUT – Grieg akademiets senter for
musikkterapiforskning, Fakultet for kunst
musikk og design, Universitetet i Bergen
viggo.kruger@uib.no

Harald Lexander
NORCE Norwegian Research Center AS
harl@norceresearch.no

Tonje Fyhn
NORCE Norwegian Research Center AS
tofy@norce-research.no

Kjetil Klette Bøhler
Universitetet i Sørøst-Norge
kjetil.k.bohler@usn.no

Musisk medborgerskap – en studie av musikkverksted i forebyggende arbeid for unge

Illustrasjon: **Eldbjørg Ribe**

I denne artikkelen utforsker vi hvordan musikk kan fungere som et verktøy i forebyggende arbeid med ungdom som er i risiko for utenforskap. Hensikten med artikkelen er å bygge bro mellom empiri og teori ved å utforske erfaringene til ansatte i kommunen som har hatt ansvar for den praktiske gjennomføringen av musikkverksteder for ungdom, og analysere datamaterialet i lys av relevant teori om forebygging, ungdom og musikk. Vi gjennomførte semistrukturerte intervjuer og undersøkte: Hvordan beskriver ansatte i kommunen bruken av musikk som et tiltak i forebyggende arbeid for ungdom, og hvordan kan vi forstå deres erfaringer i lys av begrepet musisk medborgerskap? Tre overordnede temaer ble identifisert gjennom tematisk analyse av det empiriske datamaterialet: i) Betydningen av trygghet og kontinuitet, ii) Deltakelse i musikkverksteder bygger relasjoner til jevnaldrende, og iii) refleksjoner knyttet til måten musikkverksteder er organisert på. Basert på de empiriske funnene i artikkelen, utvikler vi begrepet musisk medborgerskap som en teoretisk ramme for å undersøke hvordan aktiviteter som bandspilling, musikkteknologi og musikklytting kan bidra til at ungdom i risiko opplever trygghet, mestring og tilhørighet til både voksne og jevnaldrende.

Denne artikkelen utforsker erfaringene til et utvalg ansatte i en av landets kommuner med bruken av musikk som et forebyggende verktøy i møte med ungdom i risiko for utenforskap.

Nyere forskning indikerer at musikk kan ha et unikt potensial i forebyggende barne- og ungdomsarbeid ved å gi barn og unge en følelse av mestring gjennom deltakelse i musikkaktiviteter (se for eksempel Gold et al., 2017; Hansen et al., 2015; Krüger & Strandbu, 2015). Likevel er det begrenset kunnskap om hvordan musikkverksted fungerer i praksis og hvordan de som administrerer slike tjenester, opplever betydningen av å inkludere musikk i forebyggende arbeid.

Behovet for musikkverkstedtiltak kan ses i lys av en økning i selvrapporterte fysiske og psykiske plager blant ungdom i Norge over lengre tid. Selv om denne økningen så ut til å flate ut i 2021, viser tallene for 2023 igjen en økning, ved at fem prosent av barn og unge under 18 år er i behandling hos BUP (Ung-Data, 2024). Disse problemene er særlig relevante i lys av covid-19-pandemien. Mer enn en av fire ungdommer mellom 13 og 19 år rapporterte at pandemien hadde en negativ innvirkning på livet deres (Bakken, 2021). Disse funnene støttes også av Soest et al. (2021), som antyder at problemene kan være en kon-

sekvens av samfunnets nedstenging av aktiviteter som kunne bidratt til trivsel og tilhørighet til fellesskapet.

Nyere internasjonal forskning indikerer en sterk sammenheng mellom deltakelse i kulturaktiviteter og psykisk helse. Fancourt & Finn (2019) fremhever i en oversiktsartikkel at kunst- og kulturtilbud kan bidra til å påvirke de sosiale forutsetningene for god helse, fremme utviklingen hos barn og unge, samt legge til rette for omsorg. I vår artikkel fokuserer vi på musikkaktiviteter, og som Fancourt & Finn (2019) viser i sin studie, er det ikke bare musikk som virker forebyggende, men også aktiviteter som kunst, drama og visuelle kunstformer. Fancourt & Finn anbefaler økt bruk av et bredt tilgang av kulturtilbud, blant annet for personer med psykiske helseproblemer. De etterlyser videre mer forskning om hvordan kulturtilbud kan fungere som forebyggende tiltak for helse, samt hvordan kultur og musikk kan bidra til å redusere sosiale ulikheter gjennom helsefremmende kulturaktiviteter (Fancourt & Finn, 2019, s. viii). Vår studie er inspirert av disse funnene og faller innenfor forskningsfeltet samfunnsorientert musikkterapi, som legger vekt på relasjonelle og sosiale analyser av musikk som helsefremmende arbeid. Dette feltet er inspirert av musikkfaget, sosiologi og andre

samfunnsvitenskaper (Rolvsjord, 2010; Stige & Aarø, 2012).

Beskrivelse av musikkverksted som tiltak

Musikkverkstedene som de kommunalt ansatte forteller om, er organisert av voksne for ungdom, spesielt rettet mot ungdom som står i fare for å stå utenfor ordinære fritidsaktiviteter. Det er til sammen fire musikkverksteder som omtales, alle med tilhørighet til fire bydeler i samme kommune. Typisk alder på dem som deltaer er mellom 16 og 21, vanligvis fireseks per gruppe. Det er ingen fast bestemt varighet på deltakelse, og deltakelsen kan variere fra noen uker til flere år. Ungdommer som har vært med lenge og som passerer 20 år, blir spurt om å arbeide som frivillige. Verkstedene er inspirert av musikkterapi som arbeidsform, selv om de ikke er rendyrket som musikkterapitiltak. Musikkverkstedene er organisert omtrent på samme måte. Teamene bak musikkverkstedene inkluderer musikkterapeuter enten i rollen som ledere eller medarbeidere. Andre fagpersoner i teamene kan være kulturarbeidere, miljøterapeuter og lærere. Tidligere brukere av tiltakene har også fungert som støttepersoner og assistenter. Musikkverkstedene er gjennomført som tilbud på offentlige kulturhus, og varigheten har variert fra en til tre timer. Deltakelse er basert på frivillig rekruttering gjennom barnevernstjenester, skoler og andre offentlige instanser med ansvar for barn og unge. Tilbudet har vært tilrettelagt slik at ungdommene kunne delta i aktiviteter individuelt eller i grupper. På musikkverkstedet har det vært mulig å motta undervisning på instrumenter, bruke musikkteknologisk utstyr på PC og å samarbeide med andre ungdommer i musikalske fellesskap, som for eksempel band.

Vi ønsker å utforske følgende problemstilling: *Hvordan beskriver ansatte i kommunen bruken av musikk som et tiltak i forebyggende arbeid for ungdom, og hvordan kan vi forstå deres erfaringer i lys av begrepet musisk medborgerskap?*

Problemstillingen er todelt. Først ønsker vi å utforske erfaringene til ansatte i kommunen med å bruke musikk som et forebyggende tiltak for ungdom. Der-

etter vil vi drøfte disse erfaringene opp mot begrepet musisk medborgerskap.

FORSKNING OM MUSIKKAKTIVITETER SOM RESSURS FOR UNGE

Det er solid dokumentasjon for at musikkaktiviteter har en helsefremmende effekt. For eksempel er det godt grunnlag for å hevde at musikkbaserte aktiviteter har en positiv innvirkning på psykiske helseplager som angst og depresjon (DeNora, 2021; Geipel et al., 2018; McConnell, 2017). Det er også godt grunnlag for å påstå at musikkbaserte intervensjoner har en positiv effekt på mer alvorlige lidelser, som for eksempel psykoselidelser (Volpe et al., 2018). Kvalitative studier av ungdommers bruk av musikklytting rapporterer at musikk blir brukt til å regulere både indre og ytre stress og følelser, spiller en rolle i identitetsdannelse og hjelper unge med å finne mening i hverdagen (Beckmann, 2013). Uhlig et al. (2018) gjennomførte en randomisert kontrollert studie blant skoleelever for å undersøke virkningen av musikkdeltakelse på ungdoms emosjonelle selvregulering. Musikkterapigruppen viste en betydelig effekt på emosjonsregulering sammenlignet med en kontrollgruppe. Andre studier har undersøkt forholdet mellom unges engasjement i musikkaktiviteter og trivsel i skolesammenheng og vist positive resultater som økt sosial funksjon (Teachout, 2005), forbedret emosjonsregulering og bedre selvtilitt (Costa-Giomi, 2004), voldsforebygging (Nöcker-Ribaupierre & Wölfl, 2010), økt mestringsevne, samarbeid og skoleengasjement (McFerran et al., 2017).

Internasjonale studier innen musikkterapi (Gold et al., 2018), etnomusikologi (Van Buren, 2010; Araújo, 2006) og musikk sosiologi (Bøhler, 2021; Bennett, 2018) viser at musikk kan ha en betydelig positiv effekt på sårbare barn og unge, for eksempel ved å bidra til følelse av mestring og økt sosial deltakelse. Til tross for denne dokumenterte effekten, prioriteres musikk i liten grad som et varig tilbud for denne gruppen. Selv om det er økende offentlig interesse for bruk av musikk i sosialt arbeid, og eksisterende studier viser at potensialet for å bruke musikk i

forebyggende arbeid med unge er lovende (se for eksempel Fancourt & Finn, 2019), er kulturtiltak sjelden brukt som forebyggende og helsefremmende tiltak på nasjonalt nivå (se for eksempel Hansen et al., 2015). Dette er problematisk i lys av Barnekonvensjonen, artikkel 31, som Norge har forpliktet seg til gjennom FN, da denne artikkelen fastslår unges rett til deltakelse i kunstneriske og rekreasjonelle aktiviteter (FN, 1989).

I en ny offentlig utredning, *Med barnet hele veien. Barneverninstitusjoner som har barnas tillit* (regjeringen.no), bemerkes det at alle institusjoner bør utrustes med egne musikkrom for å fremme trivsel. Selv om dette kanskje ikke representerer et stort skritt når det gjelder bruk av musikk i forebyggende arbeid, reflekterer bruken av ordet «musikk» i en offentlig utredning om barnevern en trend som indikerer økende aksept og interesse for musikk som aktivitet i arbeidet med barn og unge generelt.

Musikk som verktøy i forebyggende arbeid

Forebygging innebærer tiltak som er designet for å redusere risikoen for sykdom, skade eller sosiale problemer, og dette kan kategoriseres på tre nivåer (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013). Det første nivået er universell forebygging, som omfatter tiltak rettet mot hele befolkningen. Det andre nivået, selektiv forebygging, er målrettet mot ungdom med spesifikk risiko. Det tredje nivået, indisert forebygging, er rettet mot ungdom som allerede viser tegn på problematisk atferd, med sikte på å hindre forverring. Musikkverkstedene, som studien vår fokuserer på, retter seg spesielt mot det tredje nivået, indisert forebygging. Med andre ord brukes musikk som et tiltak for å motvirke ekskludering blant ungdom som allerede viser problematisk atferd. På denne måten kan musikkverkstedet, som et forebyggende tiltak, også fremme helse ved å motvirke alvorlige helseproblemer knyttet til rus, psykisk helse, selvmord osv.

Tidligere forskning har vist at deltakelse i kunstneriske aktiviteter fremmer god helse gjennom estetisk engasjement, fremkalling av emosjoner og kognitiv

stimulering (Gitman, 2010). Det er også relevant for dette prosjektet at musikkverkstedet fungerer som en arena som fremmer sosial interaksjon, og dermed motvirker ensomhet og isolasjon, som er risikofaktorer for utenforskap. Fyhn et al. (2021) understreker betydningen av relasjonell kompetanse i forebyggende arbeid med ungdom i risiko for utenforskap. Mangel på støtte, trygge relasjoner og mestringsopplevelser kan øke risikoen for varig utenforskap. Det er derfor behov for hjelpere med relasjonell kompetanse i systemene, og systemer som kan se og styrke helheten i ungdommenes liv.

Samlet viser den gjennomgåtte litteraturen at musikalske praksiser har potensial til å forebygge utenforskap blant barn og unge ved å fremme mestring og tilhørighet. Etter å ha oppsummert eksisterende forskning og kontekst for studien, retter vi nå fokus mot musisk medborgerskap som et konseptuelt rammeverk for å analysere hvordan musikk kan fungere som forebyggende sosialt arbeid for å motvirke utenforskap.

MUSISK MEDBORGERSKAP SOM TEORETISK RAMMEVERK

Siden den greske antikken har diskusjoner om medborgerskap vært kjernen i sosial og politisk teori (Collins, 2006), og begrepet har dannet grunnlaget for bredere debatter om hvordan samfunn og politisk deltakelse bør organiseres (Arendt, 2013; Fraser, 2009; Rawls, 1997). Etter andre verdenskrig har teorier om medborgerskap inspirert ulike krav om rettigheter blant marginaliserte grupper, ofte knyttet til diskusjoner om rase, klasse, kjønn og annen identitetspolitikk (Crane, 2002; Sadiq, 2017). I de senere årene har forskere argumentert for et skifte mot «aktivt medborgerskap» (Halvorsen et al., 2017a, 2017b). Inspirert av FNs konvensjon om menneskerettigheter for personer med funksjonsvariasjoner (FN, 2006) og Amartya Sens «kapabilitetsteori» (Sen, 1993), argumenterer Halvorsen et al. (2017a) for at eksisterende sosialpolitikk bør legge til rette for at enkeltpersoner kan utøve aktivt medborgerskap i samsvar med egne visjoner og interesser. De skriver:

Our conceptualization of Active Citizenship focuses on three forms or dimensions of Active Citizenship [...] A first dimension is [...] a sense of security by making effective use of the social rights meant to protect [citizens] against major risks [...]. A second dimension is whether [citizens are] capable of exercising autonomy, defining their needs, making their own choices, and pursuing the kind of life they have reason to value [...] A third dimension [are] the conditions for citizens participation in deliberation and decision-making [...]. While seeing these three dimensions as analytically distinct, we expect them to be overlapping in practice, that is, in the lives and practices of the people.» (Halvorsen et. al. 2017a, p 2.)

Oppsummert kan vi forstå aktivt medborgerskap som sammensatt av tre dimensjoner: 1) trygghet, som innebærer sikkerhet mot ulike risikoer, 2) autonomi, definert som evnen til å leve et liv i tråd med egne interesser, og 3) deltakelse, som fokuserer på opplevelsen av sosial inkludering og deltakelse. I praksis vil det være gjensidige relasjoner mellom disse tre dimensjonene, og i empirisk forskning er det viktig å undersøke hva som fremmer eller motvirker aktivt medborgerskap.

Selv om dreiningen mot aktivt medborgerskap har ført til ny kunnskap og en mer deltakende sosialpolitikk, er dreiningen også kritisert for å neglisjere betydningen av følelser og ulike former for affektiv deltakelse, da nyere forskning understreker hvordan tilhørighet, deltakelse og emosjoner er knyttet sammen (Jacobsen & Klette Bøhler, 2023; Fortier, 2016; Gregorio & Merolli, 2016). Som svar på dette har forskere rettet oppmerksomheten mot affektivt medborgerskap (Johnson, 2010; Zembylas, 2013), inspirert av den såkalte «affektive vendingen» (Thrift, 2008; Kim & Bianco, 2007). Affektivt medborgerskap innebærer å vise hvordan medborgerskap, i praksis, også er påvirket av følelser og affektive strukturer. Forskning på affektivt medborgerskap kritiserer det rasjonelle paradigmat som preger mye av forskningen på medborgerskap, og argumenterer for at

følelser og affektive engasjement er avgjørende når borgere krever en stemme og viser seg som nye subjekter (Jacobsen & Klette-Bøhler, 2023, s. 57). Nyere forskning på affektivt medborgerskap viser at estetiske praksiser som musikk kan gi stemme, stolthet og sosial tilhørighet til marginaliserte grupper (Turino, 2016; Stokes, 2023).

Begrepet musisk medborgerskap bygger på disse argumentene og fokuserer på hvordan musikk kan motvirke sosial ekskludering ved å gi stemme til marginaliserte grupper som en integrert del av sosialpolitikken. Vår forståelse av musisk medborgerskap tar utgangspunkt i nye tolkninger av «aktivt medborgerskap» (Halvorsen et al., 2017a; Halvorsen et al., 2017b), «artistisk medborgerskap» (Stige, 2021) og «affektivt medborgerskap» (Jacobsen & Klette-Bøhler, 2023; Fortier, 2016), i dialog med nyere studier om hvordan musikk kan motvirke utenforskap (Rolvjord, 2010; Araújo, 2006; Gaunt et al., 2022). Medborgerskap sett i lys av denne tilnærmingen handler om kvalifisering til deltakelse i fellesskap der individets opplevelse av seg selv, sosial posisjon og status, engasjement og sosial mobilitet står sentralt. Før vi anvender musisk medborgerskap som et teoretisk rammeverk for å analysere hvordan musikk kan brukes som forebyggende arbeid for utsatt ungdom, vil vi kort beskrive metodikk og tilnærming til informanter.

METODE

Informantene

Informantgruppen består av fem kommunalt ansatte, hvorav tre er kvinner og to er menn i alderen 35–61 år. Disse informantene har ansvar på ulike nivåer for organisering, administrasjon, forvaltning og gjennomføring av musikkverkstedstilbudet. Utvalget av informanter ble valgt strategisk gjennom formåls-sampling (purposive sampling) på grunn av deres omfattende erfaring med å bruke musikk som en del av sosialt arbeid og deres inngående kjennskap til praksisfeltet. Intervjuene ble gjennomført i perioden 2019–2021. To av informantene ble inkludert basert på anbefalinger fra de første informantene. Dette

gjør informantutvalget delvis til et bekvemmelighetsutvalg, noe som kan forklares med det begrensede antallet musikkverksteder tilgjengelig, og dermed begrenset tilgang på potensielle informanter fra starten av.

Semistrukturert intervju

Vi gjorde lydopptak av intervjuene, som deretter ble transkribert i aidentifisert form. Lydfilene ble behandlet gjennom sikker adgang til forskningsdata og e-infrastruktur (SAFE) ved Universitetet i Bergen, og deretter ble lydfilene slettet etter transkripsjonen. Intervjuene ble gjennomført digitalt og varte mellom 40 og 60 minutter hver. Vi utviklet en intervjuguide med utgangspunkt i de forhåndsbestemte temaene: 1) rasjonale, 2) gjennomføring, 3) evaluering og 4) utvikling. Temaet rasjonale tok sikte på å få informantene til å beskrive hensikten med musikkverkstedene, hvorfor de ble etablert og hva som var hensikten med driften. Gjennom temaet gjennomføring ønsket vi å utforske hvordan musikkverkstedene hadde fungert i praksis, mens evalueringstemaet ville gi innsikt i hvordan musikkverkstedene ble evaluert. Temaet utvikling hadde som mål å undersøke hvordan planene for fremtiden kunne beskrives. Sitatene som presenteres er delvis redigert for bedre lesbarhet.

Dataanalyse

Intervjuene ble transkribert og analysert ved hjelp av tematisk analyse, en tilnærming som tillater forskerne å systematisk arbeide med datamaterialet. Tematisk analyse, som definert av Braun og Clarke (2019), er en strukturert metode for å utforske kvalitative data ved å identifisere, analysere og rapportere mønstre eller temaer. Først ble lydfilene transkribert til tekst. Deretter genererte vi tematiske koder for hvert enkelt intervju. Vi utførte deretter en tverrgående analyse, hvor vi søkte etter sammenfallende mønstre som gikk igjen i flere intervjuer. Basert på dette utviklet vi overordnede temaer som dannede grunnlaget for de endelige resultatene. Første og andre forfatter var ansvarlige for de tre første trinne-

ne, men i det fjerde trinnet ble alle forfatterne involvert i en kollektiv analyseprosess (Eggebo, 2020). Å ha to forskere som bearbeidet datamaterialet antas å føre til mer valide konklusjoner enn hvis analysearbeidet ble gjennomført av én forsker alene. I tillegg fikk informantene muligheten til å komme med innspill til hvordan vi valgte å bruke sitatene deres.

Refleksivitet

Begrepet refleksivitet brukes innenfor kvalitativ forskning for å beskrive forskerens evne til å se sin egen forforståelse i lys av muligheter som oppstår i møte med fagpersoner og miljøer, datafunn og teori (Finlay & Gough, 2003). Økt bevissthet om refleksivitet kan gi forskeren bedre innsikt i hvordan deres egen forforståelse påvirker forskningsfeltet (Alvesson & Skoldberg, 1994). Refleksivitet forklarer hvordan forskeren utvider sin egen forståelse i lys av nye perspektiver. Stige et al. (2009) presenterer EPICURE-akronymet som en evalueringsagenda for kvalitativ forskning, som inkluderer Engagement, Processing, Interpretation, Critique, Usefulness, Relevance og Ethics.

Forskningen ble utført med mål om å skape konkrete samfunnsmessige fordeler gjennom forbedrede forebyggende tiltak i barne- og ungdomsarbeid. Prinsippet om refleksivitet krever at vi er transparente om vår egen posisjon og tolkning i teksten. Første og andreforfatter har direkte erfaring med musikkverkstedet, mens tredje og fjerdeforfatter har bidratt til å opprettholde en nødvendig analytisk avstand til datamaterialet. Alle forfatterne deler interesse for artikkelens tema, og skriveprosessen har vært preget av en kombinasjon av kritisk refleksjon, entusiasme og ønske om å utvikle fagfeltet barn og unges oppvekst.

Etikk

Studien ble opprinnelig registrert i NSD (Norsk senter for forskningsdata), men etter at Universitetet i Bergen endret sin bruk av NSD, ble prosjektet registrert i universitetets eget system, RETTE (System for Risiko og ETTERlevelse – Behandling av personopp-

lysninger i forskningsprosjekter og studentoppgaver ved UiB). Alle informantene har gitt skriftlig informert samtykke til deltakelse i studien, og deres identitet er holdt anonym. Studien er avgrenset til å fokusere på erfaringer fra forvaltere, og perspektiver fra barn og ungdom er derfor ikke inkludert.

RESULTATER

Betydningen av trygghet og kontinuitet

Flere av de ansatte la vekt på at det er viktig at kommunen legger til rette for en arena som skaper trygge rammer. I dette arbeidet er det å skape trygghet og forutsigbarhet viktige kvaliteter ved musikkverkstedet, eksemplifisert ved dette sitatet:

In5: Jeg synes det er viktig at ungdommene kommer et sted (musikkverkstedet), hvor de føler seg trygge, et sted hvor de føler seg velkommen. Det har vært veldig viktig for meg å prøve å lage et stabilt tilbud, prøve å få til kontinuitet.

Behovet for en trygg arena ble uttrykt fordi flere av de unge har sosiale utfordringer, slik som ensomhet.

In2: Nesten alle ungdommene som kommer til oss (på musikkverkstedet) er ensomme ungdommer. Ungdommer som ikke har et veldig stort sosialt nettverk. Den kontakten de har med voksne er med psykolog, miljøterapeut, spesiallærer på skolen, altså voksne som er betalt for å være med dem.

For at musikkverkstedet skulle virke, var det viktig med øvingsrutiner da dette kunne gi kontinuitet i tiltakene.

In4: Vi har øvelse tre timer, og vi starter alltid med en gruppe da, så vidt det lar seg gjøre. Eller så deler vi opp i mindre grupper ut ifra hva de ønsker å gjøre når de kommer inn døra. Og da får de være med å forme hva de ønsker å gjøre.

Flere av informantene påpekte betydningen av komplementariteten i tilbud gitt en-til-en og i gruppe. Dette gir muligheter til bedre individuell tilrettelegging.

In5: Jeg pleier stort sett å sette av tre kvarter. Jeg setter av en time til hver ungdom [...]. I [musikkverkstedprosjektet] så er vi i gruppe. Så strukturen er i grunn sånn at i hverdagen møter jeg dem en-til-en, mens i helgen møter jeg dem i gruppe.

En av informantene beskriver at musikk kunne sette i gang følelser hos unge.

In3: Jeg vet jo at musikk kan sette i gang følelser. Hjelp til med å få tak i følelser, eller gi uttrykk for følelser. [...] Dette med sang skaper jo et enormt fellesskap, og det er jo en lang sangtradisjon i skolen, og jeg har sett hvordan barn og ungdom kan knytte identitet og stolthet til en skole som er flink til å bruke sang og musikk.

Sitatet illustrerer hvordan musikk, og særlig sang, kan gi sårbar ungdom økt selvfølelse og kontakt med eget følelsesliv. Informantene beskriver at det er viktig at ungdom med psykiske helseutfordringer får hjelp til å komme seg tilbake i jobb og utdanning.

In3: [...] Jeg opplevde ofte at den største effekten var for disse ungdommene med psykiske helseplager. [...] Fordi at de ble deltakere igjen, altså i livet generelt, for å si det sånn, ikke bare på en kulturarena, men de reiste gjerne på folkehøyskole eller de kom seg i gang med ordinær skole.

Deltakelse på musikkverkstedet bygger relasjoner til jevnalderfellesskapet

Informantene beskriver på ulike måter hvordan deltakere i musikkverkstedene fikk nye drømmer og visjoner om å utvikle og spille inn egen musikk.

In4: De har en drøm om å gå i studio, de har en drøm om å holde på med musikken, men de har ikke råd til gitartimer, eller de har ikke råd til å promotere sin egen musikk. Og det er jo noe som vi kan gjøre, gratis, men innenfor våre rammer.

I og med at flere av deltakerne i musikkverkstedet kom fra familier med lav kulturell kapital, dårlig økonomi og lav utdanning var det både vanskelig og una-

turlig for mange å drive med musikk. Slik sett bidro musikkverkstedene til å bekjempe sosial ulikhet på mikronivå. Samtidig ga de ungdom tro på seg selv, inspirasjon og drømmer.

In2: Jeg opplevde at han (ungdommen) hadde begynt å få tro på seg selv, at han begynte å tenke at «Jeg kan noe!». Jeg klarte å komme i posisjon der vi faktisk fikk jobbet med det som skulle til for å klare å komme inn på den linjen på videregående, og legge grunnlag for det som skulle skje på videregående. Det var veldig stas, og det var og veldig godt samarbeid med foreldre også.

Det relasjonelle spiller en viktig rolle i måten praksisen hjelper de unge med å vinne innflytelse i egne liv. Det å bygge relasjoner tar tid, og det handler ikke bare om at voksne bygger relasjon til ungdommen, men også at ungdommene bygger relasjoner til jevnaldrende.

In2: Hvis de finner seg til rette i (musikk) gruppen, da er min erfaring at det lønner seg å være en stor gruppe som deles opp i mindre grupper. Og i det sosiale miljøet har jeg sett nå gang på gang på gang at de finner seg venner.

Musikkverkstedet blir en sosialiseringsarena hvor ungdommene kan delta på egne premisser og hvor de kan utvikle vennskap med likesinnede.

In4: «g i det sosiale miljøet har jeg sett nå gang på gang på gang at de finner seg venner som de begynner å møte på fritiden. De reiser på svømming, de reiser på shopping, de overnatter, de fester, de har venner som ikke har betalt for å være med dem, og som ikke er der fordi de skal 'fiksnes'.

Samtidig skapte musikkverkstedene en arena for deltakelse via musikk.

Refleksjoner knyttet til måten musikkverkstedene er organisert

Informantene beskriver viktigheten av å ivareta ungdommenes stemmer når tiltaket skulle planlegges.

In4: Vi har hatt gruppeintervjuer og gruppe-

samtaler. Og så har vi ungdomsrepresentanter og ungdomsarbeidere. Representantene er med å gi tilbakemeldinger, eller er med å søke inn midler, for vi trenger ofte en ungdomsrepresentant for visse typer midler som søkes inn.

Organiseringen og strukturen på tilbudene er viktig for at musikkverkstedene skal lykkes. Det særegne i hvert tilbud bør ivaretas.

In1: Du kan ikke bare ta tilbudet i [en bydel] og putte det i [en annen bydel] og si nå kjører vi på og så blomstrer det med en gang.

Informantene fortalte om flere utfordringer knyttet til å komme i kontakt med målgruppen.

In3: Og som sagt, den største utfordringen gikk jo på dette med rekruttering. Fordi at det sier seg selv at du kan ikke gå rundt å banke på døren til folk og spørre om *Har du en ungdom med psykiske helseplager?*

Utfordringen med de tilrettelagte tiltakene er at de er organisert for en målgruppe med særlige utfordringer, som krever særlig planlegging og tilrettelegging. Et annet fellestrekk for tilbudene er at de har vært prøveprosjekter som det ble søkt midler til.

In2: [...] nå går jo de midlene våre ut til sommeren, så da må jeg jo få ansatt disse fast da på skolen. Har ikke råd til å la dem gå ut igjen. Akkurat det kan jo bli en utfordring å få til. Da må jeg kanskje ta en eller annen omorganisering på skolen, sånn at jeg frigjør midler da, da er det jo kanskje noen andre som ikke får fortsette med det de gjør på.

Prosjekttilværelse skaper usikkerhet for ungdommene som tar i bruk tilbudene, men også for musikkterapeutene som jobber i tilbudene.

In4: Det er ikke veldig forutsigbart, det er det ikke. Så er det jo et dilemma med at vi ser det funker, vi ser det hjelper, vi ser det er nødvendig.

Mangelen på forutsigbarhet var en utfordring ved musikkverkstedene og illustrerer behovet for å utvikle tiltak som går over lengre tid og som utprøves mer systematisk.

DISKUSJON

Oppsummert viser datamaterialet at informantene opplever at musikk kan ha forebyggende virkning ved å skape trygghet, sosiale relasjoner, mestringsfølelse og kontakt med jevnaldrende. De ansatte beskriver musikkverkstedene som arenaer der ungdom får relasjonell støtte og finner sin stemme gjennom aktiviteter som bandspilling og fremføring. Ved å delta på musikkverksted møter ungdom som trenger emosjonell og sosial støtte voksne som evner å skape dialog og samspill. Organiseringen av musikkverkstedene vitner om en helhetlig tilnærming til de unges liv, der en-til-en-møter balanseres mot gruppe- og fellesskapsaktiviteter. Dette bidrar til å fremme unges følelse av musisk medborgerskap knyttet til deltakelse, samtidig som det bygges broer til andre arenaer som jobb, skole og familie. Musikkverkstedet gir deltakerne muligheter til å erfare trygghet før de eventuelt utforsker interaksjon i andre fellesskap. De ansatte understreker at selv om organiseringen av musikkverkstedene beskrives positivt, er det utfordringer knyttet til rekruttering og opprettholdelse av kontinuitet og forutsigbar drift. For å etablere musikkverksteder som tiltak for ungdom i risiko for utenforskap, er det behov for rammer som sikrer stabil drift og oppfølging.

Musikken hjelper de unge å ta i bruk egne ressurser

Samlet sett illustrerer intervjudataene hvordan forvaltere vurderer musikkverksted som et tiltak som er egnet for å skape rammer for trygghet og mestring. Slik vi tolker dem, mener de at musikkverkstedene styrker deltakernes følelse av autonomi, en dimensjon av musisk medborgerskap der deltakerne kan leve et liv i tråd med egne interesser (Halvorsen et al., 2017a, 2017b; Sen, 1993). Analysen viser også at forvalterne vurderer at musikkverkstedene bidrar til trygghet for utsatt ungdom. Struktur og forutsigbarhet for brukerne av tiltaket blir nødvendige forutsetninger for kontinuiteten i disse prosessene fremover. Samtidig er det viktig å videreutvikle tilbudene

på ungdommenes premisser. Trygghet og mestring kan sees som utgangspunkt for å klare seg selv, bygge sosiale relasjoner og utvide nettverk. Kulturforvaltere som legger til rette for musikkverksteder for ungdom, må ta med seg kunnskap om hvordan ungdom kan bruke musikk til å hjelpe seg selv og andre. Musikken blir et viktig redskap for ungdom til å fremme egne ressurser på en måte som gjør at de kan tre inn i en rolle som aktiv medborger og delta i samfunnet.

Et fungerende musikkverkstedtiltak legger til rette for strategier knyttet til etablering av forutsetninger for opplevd trygghet og mestring for brukerne, samtidig som brukerne kan handle i tråd med egne interesser og føle at de er del av et fellesskap.

Vår analyse viser at trygghet og mestring er gjensidig avhengige av hverandre, og at musisk medborgerskap i praksis er nært beslektet med aktivt medborgerskap og betoningen av relasjonen mellom trygghet, autonomi og deltakelse. Disse dimensjonene er gjensidig avhengige av hverandre for å motvirke utenforskap. Den opplevde følelsen av medborgerskap handler om kvalifisering til deltakelse i fellesskap, der individets sosiale posisjon og status, engasjement og sosial mobilitet står sentralt. Ved å henvende seg til unge gjennom musikkdeltakelse, rettes tiltaket mot alle barn og unge i kommunen, og de unge betraktes som selvstendige samfunnsaktører med muligheter til å bygge relasjoner til nærmiljøet og lokalsamfunnet. At musikk er en vanlig og normal aktivitet, tilrettelagt for å nå utsatt ungdom, gir unge som står i risiko for utenforskap en mulighet til å bli en deltaker i samfunnet og være en del av fellesskapet.

Musisk medborgerskap understreker musikkens affektive kvaliteter og utfordrer etablerte organisasjonsstrukturer

Vår analyse av hvordan musisk medborgerskap virker i praksis illustrerer hvordan musikk kan gi stemme, trygghet og sosial tilhørighet til sårbare grupper og, potensielt, berike norsk sosial- og helsepolitikk.

Selv om den norske velferdsstaten bruker store ressurser på å ivareta marginaliserte grupper, kjennetegnes eksisterende sosialpolitikk, integreringspolitikk og helsepolitikk av hva vi kan kalle 'musisk ekskludering', hvor musikk i liten grad er brukt som sosialpolitisk virkemiddel. Dette er både en konsekvens av prinsippet om «armlengdes avstand» i norsk kulturpolitikk, som understreker at kulturpolitikk ikke skal styres av sosial og politisk nytteverdi, og en konsekvens av at eksisterende sosialpolitikk har neglisjert musikkens sosiale og politiske kraft.

Selv om det er viktig å ivareta prinsippet om armlengdes avstand i norsk kulturpolitikk og å opprettholde velfungerende praksiser innen etablert sosialpolitikk, er det også viktig å utvikle nye former for innovativ sosialpolitikk som tar utgangspunkt i musikkens affektive kvaliteter for å ivareta mangfoldet av tilbud og motvirke økende sosial ulikhet i det norske samfunnet. Vår studie av musisk medborgerskap understreker hvordan musikkens affektive kvaliteter, potensielt, kan skape nye følelser av mestring og sosial deltakelse for sårbare grupper, og slik motvirke sosial ekskludering. Ny tverrfaglig musikkforskning illustrerer hvordan musikk kan gi stemme, stolthet, trygghet og sosial deltakelse til sårbare grupper, og flere av disse studiene peker på musikkens affektive kvaliteter da musikk engasjerer oss. For å både utvikle ny effektiv sosialpolitikk og forstå disse prosessene, er det viktig å utvikle nye teoretiske begreper som musisk medborgerskap, da dette kan kaste nytt lys over hvordan musikalske praksiser kan motvirke sosial ekskludering og gi stemme til sårbare grupper.

Tilbudet om musikkverksted er ujevnt fordelt

Selv om våre informanternes fortellinger går i positiv retning, er det fortsatt en lang vei å gå før musikkens fulle potensial i å fremme musisk medborgerskap kan tas i bruk i forebyggende arbeid for å nå utsatt ungdom. I dagens Norge er det store forskjeller på hvordan musikkverksted ansees som forebyggende verktøy, og tilgangen på forebyggende musikktiltak er geografisk svært ulikt fordelt. De fleste tiltake-

ne vi beskriver i denne artikkelen finnes i Bergen og Oslo. Mange av dem eksisterer som prøveprosjekt, støttet av for eksempel Bufdir, og de har usikker levetid og lav forutsigbarhet. Dette gir utfordringer knyttet til langsiktig planlegging og gjennomføring, og det er vanskelig å utvikle den kvaliteten på tilbudet som kunne vært gitt. Dermed trues mulighetene til å arbeide med musikkverkstedet fra et forebyggende nivå, som igjen handler om at musikkverkstedet gir rom for relasjonell tilrettelegging for ungdom med forhøyet risiko for varig utenforskap. Ved at tiltaket ledes av en musikkterapeut som har helsefaglig kompetanse, kunne potensialet til å nå de ungdommene som ellers ikke deltar i kulturaktiviteter, i større grad vært nådd.

Artikkelens begrensninger

Funnene er avgrenset til å omhandle erfaringene til informantene som er inkludert i studien, og forvalterperspektivet representerer ett av flere perspektiver i en større helhet. Ungdommenes eget perspektiv er ikke tatt med i denne studien. Det er to årsaker til dette. Den første er at ungdommenes perspektiv og erfaringer er forsket på og dokumentert tidligere (se f.eks. Krüger et al, 2023). Den andre grunnen er at å inkludere ungdomsperspektivet ville gjort det vanskeligere å gå i dybden på forvalterperspektivet. En annen begrensning med studien er det lave antallet deltakere. Vi er klar over at når en kvalitativ studie har et lavt antall deltakere, kan det føre til flere problemer med manglende representativitet, da resultatene ikke er representative for den større populasjonen eller fenomenet som studeres. Lavt antall deltakere begrenser både bredden og dybden i analysen. Generalisering av funnene til andre settinger eller populasjoner blir vanskeligere, og det kan svekke studiens pålitelighet og validitet. Studien vår kan sees på som eksplorative i den forstand at våre funn må forskes på mer for å gi de nødvendige svar. Det er med andre ord behov for mer kunnskap på feltet.

KONKLUSJON

Vår hovedkonklusjon er at vi trenger å se på hvordan

vi kan oppskalere de gode sidene ved musikkterapiinspirert praksis, og samtidig lære av de feil som har vært gjort i lys av våre analyser av hvordan musisk medborgerskap virker i praksis (se over). Det som så langt har vært midlertidige prosjekter, kan med fordel videreføres som tiltak med langsiktighet. Vi tror at det er fire forhold det er viktig å se nærmere på:

- 1) Musikkverksted for barn og unge bør være ledelsesforankret på en slik måte at tilstrekkelig opplevelse av trygghet, kontinuitet og mestring sikres.
- 2) Etablering av musikkverksted for unge bør bygges på demokratiske prinsipper; at barn og unges stemmer ivaretas på en slik måte at medvirkning sikres når praksis skal utformes.
- 3) Det er behov for å integrere kunnskap om hvordan musikk kan brukes i forebyggende arbeid i utdanninger som utdanner mennesker til å arbeide med sosialt arbeid og forebyggende arbeid.
- 4) Musikkverksted kan tilrettelegges på en måte som tilgjengeliggjør dem for ungdom i særlig risiko for marginalisering, for eksempel ved å

involvere en verkstedsleder med musikkterapeutisk kompetanse som kan legge til rette for elever med psykiske helseutfordringer.

For å realisere disse målsettingene trenger vi strukturer for at kommunale fasiliteter for kultur deltakelse kan tas i bruk for dette formålet, samt at kunnskap om hvordan musikkverkstedet kan gjennomføres som forebyggende tiltak formidles på et tverrfaglig forvaltnings- og utdanningsnivå. Musisk medborgerskap utfordrer etablerte rasjonelle forståelser av begrepet medborgerskap ved å rette fokus mot hvordan medborgerskap er et produkt av musikkalsk og affektiv mobilisering, en innsikt vi kan bruke til å legge til rette for mennesker som trenger nye og varige opplevelser av trygghet, mestring og sosial deltakelse. Det å legge til rette for barn og unges deltakelse handler om fremtiden, ikke bare til den enkelte, men også for storsamfunnet, og alle har et ansvar når de unges fremtid skal avgjøres.

Artikkelen er utarbeidet med økonomisk støtte fra POLYFON – Kunnskapsklynge for musikkterapi ved Universitet i Bergen.

SUMMARY

Musical citizenship – a qualitative study of how music can foster autonomy and participation among youths at risk of social exclusion.

This article explores how music can serve as a tool in preventive work with at-risk young people. By analyzing semi-structured qualitative interviews with municipal employees responsible for implementing music workshops for young people at risk of social exclusion, we shed new light on the use of music in social welfare. Conceptually, we discussed our interview data in relation to recent work on citizenship as we develop a new concept of musical citizenship to explore how music fosters autonomy and participation among marginalized youths. Thematic analysis of the empirical data revealed three overarching themes that music facilitates: i) safety and continuity, ii) building peer relationships through participation, and iii) an increased sense of autonomy and worth/self-respect. By discussing these findings in light of musical citizenship we underscore how music may diversify, and improve, existing social welfare policies aimed to integrate youths at risk by organizing activities such as band participation and work with music technology, and music listening, as practices that can foster feelings of safety, autonomy and participation.

Keywords: Preventive work, musical citizenship, music therapy and musicology

REFERANSER

- Alvesson, M. & Sköldberg, K.** (1994). *Tolkning och refleksjon, vitenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Studentlitteratur.
- Araújo, S.** (2006). Conflict and violence as theoretical tools in present-day ethnomusicology: notes on a dialogic ethnography of sound practices in Rio de Janeiro. *Ethnomusicology*, 50(2), 287–313.
- Arendt, H.** (2013). *The human condition*. University of Chicago Press.
- Bakken, A.** (2021). 2021. *Ungdata 2021. Nasjonale resultater*. (NOVA Rapport 8/21). NOVA <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/handle/11250/2767874>
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet** (2013). *Forebyggende innsats for barn og unge*. (Q-16/2013) [Rundskriv]. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/forebyggende-innsats-for-barn-og-unge/id735078/>
- Beckmann, H. B.** (2013). Music, adolescents and health: Narratives about how young people use music as a health resource in daily life. I L.O. Bonde, E. Ruud, M.S. Skånland & G. Trondalen (Red.) *Musical life stories: narratives on health musicking*, (s. 95–116). (NMH-publikasjoner 2013:2). Norges musikkhøgskole.
- Bennett, A.** (2018). Youth, music and DIY careers. *Cultural Sociology*, 12(2), 133–139. <https://doi.org/10.1177/1749975518765858>
- Braun, V. & Clarke, V.** (2019). Reflecting on reflexive thematic analysis. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*, 11(4), 589–597. DOI: 10.1080/2159676X.2019.1628806
- Böhler, K. K.** (2021). Home-schooling for children with disabilities during the pandemic: a study of digital-, musical- and socio-economic conversion factors. *Education in the North*, 28(3), 222–248. <https://doi.org/10.26203/xxdb-n437>
- Böhler, K. K.** (2021). The Political Force of Musical Actants: Grooves, Pleasures, and Politics in Havana D'Primera's 'Pasaporte' Live in Havana. *Twentieth-Century Music*, 18(2), 185–222. <https://doi.org/10.1017/S1478572220000614>
- Collins, S. D.** (2006). *Aristotle and the rediscovery of citizenship*. Cambridge University Press.
- Costa-Giomi, E.** (2004). Effects of three years of piano instruction on children's academic achievement, school performance and self-esteem. *Psychology of Music*, 32(2), 139–152. <https://doi.org/10.1177/0305735604041491>
- Crane, G. D.** (2002). *Race, citizenship, and law in American literature* (128). Cambridge University Press.
- DeNora, T.** (2021). Can Music Fight Disease? Can Cultural Sociology Help? Norwegian Vistas. *Contemporary Sociology*, 50(5), 384–391. <https://doi.org/10.1177/00943061211036050d>
- Di Gregorio, M., & Merolli, J. L.** (2016). Introduction: Affective citizenship and the politics of identity, control, resistance. *Citizenship Studies*, 20(8), 933–942. <https://doi.org/10.1080/13621025.2016.1229193>
- Eggebo, H.** (2020). Kollektiv kvalitativ analyse. *Norsk Sosiologisk Tidsskrift*, 4 (02), 106–122. <https://doi.org/10.18261/ISSN.2535-2512-2020-02-03>
- Fancourt F. & Finn, S.** (2019). *What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? A scoping review*. WHO Regional Office for Europe (Health Evidence Network (HEN) synthesis report 67).
- FN** (1989). *FNs konvensjon om barnets rettigheter* av 20. november 1989, (UNCRC).
- FN** (2006). *FNs konvensjon om rettigheter til personer med nedsatt funksjonsevne* av 13. desember 2006 (CRPD).
- Finlay, L. & Gough, B.** (Red.) (2003). *Reflexivity: A practical guide for researchers in health and social science*. Blackwell Publishing.
- Fortier, A.M.** (2016). Afterword: Acts of affective citizenship? Possibilities and limitations. *Citizenship Studies*, 20(8), 1038–1044. <https://doi.org/10.1080/13621025.2016.1229190>
- Fraser, N.** (2009). *Scales of justice: Reimagining political space in a globalizing world* (Vol. 31). Columbia University Press.
- Fyhn, T., Radlick, R.L., & Sveinsdottir, V.** (2021) *Unge som står utenfor arbeid, opplæring og utdanning. En analyse av unge i NEET-kategorien*. 2:2021, NORCE. <https://hdl.handle.net/11250/2770190>
- Gaunt, K. D., Loza, S. Charlotte W. Heth, Austerlitz, P., Graber, K. J., Sprengel, D., Law, H. C., Carrico, A., Bauer, E.E. & Moore R. E.** (2022). *At the Crossroads of Music and Social Justice*. Indiana University Press.
- Geipel, J., Koenig, J., Hillecke, T. K., Resch, F., & Kaess, M.** (2018). Music-based interventions to reduce internalizing symptoms in children and adolescents: A metaanalysis. *Journal of affective disorders*, 225, 647–656. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2017.08.035>
- Gitman, K.** (2010). *The effects of music therapy on children and adolescents with mental or medical illness: A meta-analysis*. State University of New York at Buffalo.
- Gold C., Saarikallio S.H., McFerran K.** (2018). Music Therapy. I Levesque R. J. R. (Red.) *Encyclopedia of Adolescence*. Springer.
- Gold C, Saarikallio S, Croke, A.H.D., McFerran, K. S.** (2017). Group Music Therapy as a Preventive Intervention for Young People at Risk: Cluster-Randomized Trial. *Journal of Music Therapy*. 54(2), 133–160. doi:10.1093/jmt/thx002.PMID: 28340118.
- Halvorsen, R., Hvinden, B., Brown, J. B., Biggeri, M., Tøssebro, J., & Waldschmidt, A.** (Red.). (2017a). *Understanding the lived experiences of persons with disabilities in nine countries: Active citizenship and disability in Europe*. Volume 2. Routledge.
- Halvorsen, R., Hvinden, B., Bickenbach, J., Ferri, D., &**

- Rodriguez, A.M.G.** (Red.). (2017b). *The Changing Disability Policy System: Active Citizenship and Disability in Europe Volume 1*. Routledge.
- Hansen, E., Sund, E., Knudtsen, M. S.** (2015). Cultural activity participation and associations with self-perceived health, life-satisfaction and mental health: the Young HUNT Study, Norway. *BioMed Central Public Health* 15 (544). <https://doi.org/10.1186/s12889-015-1873-4>
- Jacobsen, S.E. & Klette-Bøhler, K.** Affective citizenship: Social exclusion of families with disabled children during the COVID-19 pandemic. I M. Takle, J. S., Vedeler, M.A. Schoyen, K. Klette-Bøhler & A. Falch-Eriksen (Red.) *Citizenship and Social Exclusion at the Margins of the Welfare State* (s. 123-133). Routledge.
- Johnson, C.** (2010). The politics of affective citizenship: From Blair to Obama. *Citizenship studies*, 14(5), 495–509. <https://doi.org/10.1080/13621025.2010.506702>
- Krüger, V., Murphy, K. M., Nordanger, D. & Wilhelmsen, C.** (2023). Music therapy for adolescents in a child welfare setting – a qualitative interview study. *British Journal of Music Therapy*. <https://doi.org/10.1177/13594575231155267>
- Krüger, V. & Strandbu, A.** (2015). *Musikk, Ungdom, Deltakelse. Musikk i forebyggende arbeid*. Universitetsforlaget.
- McConnell, B. B.** (2017). Performing «participation»: Kanyeleng musicians and global health in the Gambia. *Ethnomusicology*, 61(2): 312–332. <https://doi.org/10.5406/ethnomusicology.61.2.0312>
- McFerran, K. S., Croke, A.H.D., & Hattie, J.** (2017). Understanding sustainability in school arts provision: Stakeholder perspectives in Australian primary schools. *Music Education Research*, 28(3), 342–359. <https://doi.org/10.1080/14613808.2017.1409203>
- Nöcker-Ribaupierre, M., & Wölfel, A.** (2010). Music to counter violence: A preventative approach for working with adolescents in schools. *Nordic Journal of Music Therapy*, 19(2), 151–161. <https://doi.org/10.1080/08098131.2010.489997>
- Rawls, J.** (1997). The idea of public reason. *Deliberative Democracy: Essays on Reason and Politics*, 93, 108–114. <https://doi.org/10.7551/mitpress/2324.003.0007>
- Regjeringen.no** (2023, October 26). *Med barnet hele vegen, Barnevernsinstitusjoner som har barnas tillit*. Tilgjengelig fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/3448ea4c535f4d20bbbbe4e05fc994/nou/pdfs/nou2023023002400odddpdfs.pdf>
- Rolvjord, R.** (2010). *Resource-oriented music therapy in mental health care*. Barcelona Publishers.
- Sadiq, K.** (2017). Postcolonial citizenship. I A. Shachar, R. Bauböck, I. Bloemraad, & M. Vink (Red.), *The Oxford handbook of citizenship*. (s. 178-199). Oxford University Press
- Soest, T. V. Bakken, A., Pedersen, W. & Sletten, M. A.** (2020) Life satisfaction among adolescents before and during the COVID-19 pandemic. *Tidsskriftet for Den norske legeforening*, 140 (10). 10.4045/tidsskr.20.0437.
- Stige, B., Malterud, K., & Midtgarden, T.** (2009). Toward an agenda for evaluation of qualitative research, *Qualitative health research*, 19 (10), 1504–1516. <https://doi.org/10.1177/1049732309348501>
- Stige, B. & Aarø, L. E.** (2012). *Invitation to community music therapy*. Routledge.
- Stige, B.** (2021). Artistic citizenship and the crafting of mutual musical care. I K. Holdhus, R. Murphy, & M. Espeland, M. (Red.). *Music education as craft. Reframing theories and practices* (s. 89-104). Springer.
- Stokes, M.** (2023). *Music and Citizenship*. Oxford University Press.
- Teachout, D. J.** (2005). The impact of music education on a child's growth and development. I M. Luehrsen (Red.), *Sounds of learning: The impact of music education* (s. 3.1-3.44). International Foundation for Music Research. http://performingarts.uncg.edu/mri/research-areas/_files/solproject_final.pdf
- Thrift, N.** (2008). *Non-representational Theory: Space, Politics, Affect*. Routledge.
- Turino, T.** (2016). Music, social change, and alternative forms of citizenship. I D. J. Elliott, M. Silverman & W. Bowman (Red.), *Artistic Citizenship: Artistry, Social Responsibility, and Ethical Praxis* (s. 297–311). Oxford University Press.
- Uhlig, S., Jansen, E., & Scherder, E.** (2018). «Being a bully isn't very cool...»: Rap & Sing Music Therapy for enhanced emotional self-regulation in an adolescent school setting – A randomized controlled trial. *Psychology of Music*, 46(4): 568–587. <https://doi.org/10.1177/0305735617719154>
- Ungdata** (2024). Tilgjengelig fra ungdata.no.
- Van Buren, K. J.** (2010). Applied ethnomusicology and HIV and AIDS: responsibility, ability, and action. *Ethnomusicology*, 54(2), 202–223. <https://doi.org/10.5406/ethnomusicology.54.2.0202>
- Volpe, U., Gianoglio, C., Autiero L., Marino, M.L., Facchini, D. & Mucci, A.** (2018). Acute effects of music therapy in subjects with psychosis during inpatient treatment. *Psychiatry*, 81(3). 218–27. <https://doi.org/10.1080/00332747.2018.1502559>
- Zembylas, M.** (2013). Affective citizenship in multicultural societies: Implications for critical citizenship education. *Citizenship Teaching & Learning*, 9(1), 5–18. https://doi.org/10.1386/ctl.9.1.5_1